

ראש השנה כח

משה שווערד

1. שערים מצויינים בהלכה

ואם קול הברה שמע כו'. ע"י מש"כ
בשמ"ב (ח"ג סי' קכט ס"ק כה) בענין
שמיעת קול שופר לחרש שיש לו מכשיר
שמיעה לאזנו, ובענין שמיעה ע"י טלפון
וכיו"ב. וע"ע מש"כ שם (ח"ג סי' קמא
סק"ו) לענין קריאת המגילה, וכן כתבנו שם
(ח"ב סי' פ ס"ק פב) לענין שבת.

2. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף כז עמוד ב

מדוע נקט התוקע לתוך הבור

התוקע לתוך הבור וכו'. מפרשים הראשונים דהתנא נקט ציור זה, משום שעת השמד שאסרו לתקוע בשופר והיו יורדים במטמוניות לתקוע.

3. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף כז עמוד ב

בדין התוקע לתוך הבור וכו'

התוקע לתוך הבור וכו'. ואמרינן במשנה אם קול שופר שמע יצא וכו' [1] ומפרש"י דכל העומדים בפנים ודאי שומעים קול שופר, והא דמחלק התנא אם קול שופר שמע היינו להעומדים בחוץ ששייך שישמעו שם קול שופר, [2] וע"ז נחלק עליו הרא"ש ואומר שאי אפשר לתת לכל אחד הבחנה להבחין אם שמע קול שופר, אלא אם קול שופר שמע היינו העומדים בתוך הבור, ואם קול הברה שמע היינו העומדים על שפת הבור.

4. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף כח עמוד א

אין בידו אלא אחת. [1] כבר פירשנו דרוב ראשונים מפרשים שאחת יש לו דלא כמו שחשב שיעלה לו לשתים. [2] ומהרי"ץ גיאנות מפרש דאין לו כלום מתקיעה זו, והא דאמר תקע בראשונה לשאר ראשונים, ר"ל דודאי אם תקע תקיעה ארוכה אינו שתים, דהא אין שיעור לתקיעה למעלה, אבל כיון שתקע בראשונה קצרה מוכיח שמה שתקע עכשיו ארוכה הוא כדי שיעלה לו לשנים, ולמהרי"ץ גיאנות לכך אמר תקע בראשונה שתקיעה זו יצא, והיינו דקאמר אין בידו אלא אחת היינו ראשונה, ומחדש דתקיעה אחרונה אינו הפסק אחר התרועה ויכול עכשיו לתקוע תקיעה דקול שאינו כלום אינו הפסק ולא דמי לתשר"ת דהוי שברים הפסק לתרועה, ותרועה הפסק לשברים שהוא קול אחר.

5. דף על הדף ראש השנה דף כח עמוד א

בגמ': למימרא דסבר רבה וכו' תקע בראשונה ומשך בשני' כשתים אין בידו אלא אחת וכו'. הגאון השואל ומשיב (ח"ג מהדו"ק סי' י"ב בתו"ד) הקשה: דהנה אנן קי"ל דמצות צריכות כוונה, וא"כ הרי השומע שהאריך בתקיעה הרי לא ידע שכוון לתקוע והרי יכול להאריך בתקיעה כל מה שירצה כמבואר סימן תק"ס ס"ג, וא"כ הרי לא נתכוין השומע לשמוע תקיעה השניה רק לשם הראשונה, ולכך לא יצא דזה מקרי שומע סופה בלי ראשה, דהרי עד שהגיע לשיעור תקיעה שניה לא ידע אם נתכוין לשם תקיעה אחת או לשתים רק לאחר שמשך כשתים אז למפרע הבין שנתכוין לתקוע ולכך לא יצא. וע"ש מה שהאריך עוד בזה.

6. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף כח עמוד א

כי קאמר רבה וכו'. [1] וקשה א"כ מה ענין תקיעה מקצת קודם שיעלה השחר ומקצת לאחר שיעלה עמוד השחר לציור זה. [2] ועוד קשה, דהא אביי הקשה לרבה עצמו בעל המימרא והשיב לו הכי השתא וכו', [1] ומתמצים

הראשונים על קושיא הראשונה, דרבה לא אמר ב' המימרות בבת אחת, אלא הגמרא צירפה שניהם [2] ועל הקושיא השניה מתרץ הרשב"א דרבה השיב לאב"י לפי טעותו שטעה בהבנת דבריו, ומביא ראיה שמצינו כן עוד בכמה מקומות בגמרא ועוד יש להוסיף דמצינו בברכות (ל"ג ב) דרבה לחידודי דאב"י קאמר.

7. פני יהושע מסכת ראש השנה דף כח עמוד א

בגמרא אמר רב יהודה שופר של עולה לא יתקע. פרש"י דאיירי שתלשו מחיים דאי לאחר זריקה כו' והאי תלשו מחיים על כרחך איירי שתלשו בענין דלית מעילה מחמת תלישה כגון שתלשו במזיד או שנתלש מאליו והיינו דקאמר רבא אימת מעל לבתר דתקע, והא דפשיטא ליה לרבא דרב יהודה איירי בהכי היינו משום דאי אפשר לומר דאיירי בתלשו בשוגג שמעל בשעת תלישה דא"כ אמאי קאמר דלא יתקע בו לכתחלה דבשעה שמעל בתלישת הקרן יצא הקרן לחולין דלא שייך ביה בקרן קדושת הגוף, כן נראה לי:

8. שפת אמת על ראש השנה דף כח/א

ועי' בס' יום תרועה שהקשה מאי פריך רבא אימת מעל כו' הא י"ל דמעל בתלישה כדמשמע במעילה (י"ט ע"ב) בהא דתנן תלש מן החטאת ע"ש. וא"י מאי קשיא לי' דהא דתנן תלש מן החטאת י"ל תלש ועשה בו דבר הנאה או שנתכוין לקנותה אבל בתלש קרן שאין בו הנאה מנ"ל שימעול דאין מעילה אלא בהנאה או בקנין שמוציאו מרשות לרשות כנ"ל [וכן תי' בס' קרן אורה במעילה שם]:

9. לחם משנה על הלכות שופר סוכה ולולב פרק א הלכה ג

שופר של עולה וכו'. וא"ת דהכא משמע מדבריו דתוקע לא עביד מעשה והוי קול והוא ז"ל כתב בסוף פ' ה' מהלכות מעילה קול ומראה וריח של הקדש לא נהנין ולא מועלין וא"כ כיון דהוי קול ואין בו דין מעילה איך אמרו בגמ' פרק ראווה בית דין (דף כ"ח). מ"ט עולה בת מעילה היא כיון דמעל בה נפקא לחולין הא כיון דהוי קול לאו בת מעילה היא ורבה נמי דאתקיף לא קאמר אלא אימת מעל לבתר דתקע כי תקע באיסורא תקע משמע דמודה ליה דמעל. [1] וי"ל דרבינו סובר דכי פריך ליה הוי לפי סברתו אבל לפי האמת אין בו מעילה דהא אמרינן פרק ה' שלשה דברים אין בהן מעילה קול ומראה וריח וזה דוחק. ...

10. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף כח עמוד א

בשופר של עולה לא יתקע, ואם תקע יצא. דמעל בו ויצא לחולין, והיינו בשוגג, דמעילה יש רק בשוגג ולא במזיד. ויש ב' אופנים במעילה, א. אם חושב שהשופר של אחר ורוצה לגזולו, וע"י המחשבה שרוצה להוציאו מרשות לרשות ע"י הקנין מעל והוציאו מרשות הקדש לחולין, ב. דהכא דמיירי שחשב שהשופר שלו וא"כ אין כאן מחשבה להוציאו מרשות לרשות אלא דמעל ע"י שתקע דע"י הנאה מהחפץ הוי מעילה ומוציאו לחולין (וע"ע מנ"ח כזו [י"ג]). וסבר רב יהודה מצוות ליהנות ניתנו. [2] ונהנה אף על גב דקול מראה וריח אין בהם משום מעילה היינו לשומע תקיעה של ביהמ"ק שהתקיעה בהיתר, אזי אמרינן שהשומע אינו מועל של"ש בקול ומראה אבל התוקע עצמו בשופר של עולה ודאי יש בו משום מעילה. דזו השתמשות דשופר, ונהנה מהשופר גופא, ולא רק מהקול. (ועי' שבות יעקב ח"ג סי' ל"ח, ובקה"י נדרים סי' מ"ד). ואף דמשמע שגם השומע תקיעה משופר של שלמים לא יצא, צ"ל דכיון שהתוקע אינו יוצא, ה"נ השומע אינו יכול לצאת ממנו בזה.

11. דף על הדף ראש השנה דף כח עמוד א

בגמ': בשופר של עולה לא יתקע. בספר נפש חיה (דיני עדל"ת סי' ח') הביא קושית המפרשים דאמאי לא שרינן לתקוע בשופר של עולה מדין עשה דוחה ל"ת. וכתב הנפש חיה דפשוט דאין שום עשה דוחה לא תעשה של גזל, דהעשה אינו דוחה רק איסור ולא ממון חבירו, דאטו בשביל שהוא צריך לקיים מצוה מותר לקחת ממון חבירו, וי"ל דגם מעילה של הקדש דמי לגזל, דמה לי גזל גבוה ומה לי גזל הדיוט.

12. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף כח עמוד א

כי תקע באיסורא תקע. הנה יש מצוות דבעינן לכם ולכן אי אפשר לצאת בגזול ושאלו, אבל בשופר לא בעינן לכם ויוציאין בשאלו, והטעם שאינו יוצא באיסורא אף דהא קיי"ל דגזל שופר יוצא דאין גזילה בקול, ומשום

דהשמיעה הוא המצוה, כדאיתא בירושלמי וכן פסק הרמב"ם (פ"א משופר ה"ג), מ"מ לא יצא דהוי מצוה הבאה בעבירה, ועוד קשה דמשמע דאינו יוצא כלל, ואמאי הוא הפסול דמצוה הבאה בעבירה אינו אלא מדרבנן, (עי' באורך בשד"ח כלל ע"ז). ומתמצים הריטב"א, וכ"כ הטו"א מדעתו, דכל העבירה של מעילה הוא רק ע"י קיום המצוה שנהנה בקיום המצוה, ואם נאמר שלא יצא ממילא נמצא דלא מעל, לכן אינו יוצא בכדי שלא יעבור איסורא. [ועי' בתמורה ה'. מח' אביי ורבא בכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני ולרבא אף דלא מהני מ"מ עבר האיסור. והכא שאני דאף אי עביד אי נימא דלא מהני הרי"ז לא קעבר אסורא לכי"ע]. (ועי' מנח"ח מ' רצ"ד או' א').

13. תוספות על מעילה דף יב/ב

... וראיה מדאמר בר"ה (דף כח.) שופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא שופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא וקאמר התם מ"ש ומשני גבי שופר של עולה כיון דמעל נפקי לחולין **אבל של שלמים דליכא מעילה איסור הוא דרכיב עליה אלמא דבשופר של שלמים איכא איסורא ומ"מ ליכא מעילה בשלמים** משום דלא הו קדשי ה'.

14. ריטב"א על ראש השנה דף כח/א

והא דאמרינן בשופר שלמים כיון דלית ביה מעילה באיסוריה קאי. **קשיא לי מכל מקום הא תקע בו ומה לי אי עבד ביה איסורא אי לא כיון דלא בעינן שופר שלו ויוצא בשופר שאול** כדאיתא בירושלמי (סוכה פ"ג ה"א), [1] **וי"ל דמכל מקום איכא משום מצוה הבאה בעבירה** כדאיתא בלולב הגזול (סוכה ל' א'), [2] **א"נ שאם לא יצא לא עביד איסורא מוטב הוא לומר שלא יצא:**

15. טורי אבן על מסכת ראש השנה דף כח/א

שלמים דלאו בני מעילה נינהו. ק"ל הא דהיכא דתקע באיסור לא יצא ע"כ ה"ט משום דה"ל מצוה הבאה בעבירה וכדאמר ברפ"ג דסוכה (דף ל') דמה"ט לולב הגזול וכן קרבן הגזול פסולין, והא הקשו התוס' התם בפ"ק (דף ט') דנ"ל דסוכה גזולה פסולה מחג הסוכות תעשה לך וכן ציצית גזולין פסולין דכתיב ועשו להם משלהם דל"ל קרא תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה, ותי' דטעמא דמצוה הבאה בעבירה אינו מה"ת אלא מדרבנן והשתא הא כיון דמה"ת יצא אפי' בתוקע בעולה באיסור בע"כ מעל כיון דיצא מה"ת. והשתא מאי ק"ל לרבא אימת מעל לבתר דתקע וכו' וכי פסקא דר"י לא מיירי אלא בתקע כמנין תקיעות של תורה **בצימצום. אדרבה אורח' דמלתא לתקוע יותר** כדאמר בפ"ק (דף טז ע"ב) למה תוקעין וחוזרין ותוקעין כדי לערבב השטן ואע"ג דבחבר עיר איירי דחוזרין ותוקעין על סדר הברכות איכא למימר דר"י נמי איירי מחבר עיר...

וי"ל היכי אמר דטעמ' דמצוה הבאה בעבירה מה"ת לית לן בה ה"מ היכא שהעבירה נעשי' ונגמרת כבר והיא גורמת למצוה שבא ע"י לאחר זמן כגון סוכה וציצית גזולין דאפ"ת דאין יוצא י"ח המצו' בגזל זה אפ"ה אין עבירה מתוקן ע"י זה דבין יוצא י"ח בין אינו יוצא י"ח ע"י גזל זה מ"מ לא נתרבה ולא נתמעט איסור' של גזל זה, משא"כ בתקיעת שופר של עולה אין איסור זה של מעילה נעשית ונגמרת אלא ע"י מצוה זו של תקיעה. דהא אי אמרת דאינו יוצא בתקיעת שופר זה ממילא אין כאן איסור מעילה דהא אין כאן שום הנאה אלא הנאת מצוה הגורמת לאיסור מעילה וכיון דאין יוצא י"ח ליכא הנאה וממילא מעילה ליכא וא"א לבא לידי איסור מעילה אא"כ תאמר שיצא ואז איכא הנאת מצוה וממיל' חל איסור מעילה דהא נהנה מן ההקדש, נמצא המצוה וקיומה היא הגורמת להביא לכאן איסור זה של מעילה מש"ה אין יוצא י"ח וממיל' לא רכיב עליה איסור זה של מעילה, וה"נ בשופר של שלמים נמי לא רכיב איסור גריד' שנהנה מן ההקדש אא"כ תאמר דיצא י"ח של תקיעה דאם לא יצא אין כאן הנאה וממיל' אין בו איסור של נהנה מן ההקדש... אבל הכא בתוקע בשופר של עולה ושלמי' דלא אזהר רחמנ' להדיא שלא לתקוע בהן אלא דאזהר שלא ליהנות מן ההקדש אלא דממילא האיסור בקיום המצוה תלי' והשתא אי אמרת דלא יצא אין כאן איסור כלל אא"כ תאמר שיצא יש כאן איסור וה"ל מצוה הבאה בעבירה וכ"ע מודו בכה"ג דלא מהני ואינו יוצא י"ח. ודע דיי"מ דמצוה הבאה בעביר' מה"ת אינו יוצא י"ח וכאן לא באתי אלא ליישב שמעתין לשיטת התוס'.

16. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף כח עמוד א

אי שייך בשופר כתותי מיכתת שיעוריה

כתותי מיכתת שיעוריה. כתב הלבוש בשם הרא"ש, דשיעור טפח בשופר הוא מדרבנן [אף על גב דברא"ש עצמו אינו מוכרח כן כמו"ש לעיל כ"ז ב] וקשה דאם אין בשופר דין שיעור מדאורייתא מה שייך בזה כתותי מכתת

שיעוריה, ועל שיעור מדרבנן ל"ש בזה מיכתת כלל, ואין לומר דבמציאות של תקיעת שופר שאמרה התורה צריך עכ"פ איזה שיעור שיכולים לתקוע בו, וע"ז אמרינן מיכתת כתותי, זה אינו, דהנה איתא בגיטין (כ"א) וכן נפסק בשו"ע אבה"ע (סי' קכ"ד ס"א) דהכותב גט על נייר של איסורי הנאה יכול לגרש בו דהעיקר בגט הוא שלא ישאר שלו, ודוקא אם אין על הנייר דין שריפה, דאם יש עליו דין שריפה הרי אמרינן בזה כל העומד לישרף כשרוף דמי, ואף על גב דבעינן י"ב שורות אבל כיון שאינו מדאורייתא אין בזה חסרון של כתותי מיכתת שיעוריה, אבל לכ' קשה דעדיין צריך במציאות שיעור שיכול לכתוב עליו הגט, אלא ע"כ משמע דבכזה שיעור שאינו שיעור מדה וכדו' לא שייך בזה כיתותי מיכתת שיעוריה וא"כ ה"נ בשופר מאי שנא. ומתוך הביאור הלכה (סי' תקפ"ו ס"ט) דאיתא בתו"כ וכמה הוא שיעור שופר, אמר ר"מ כדי תקיעה, [1] ומפרש הראב"ד דהוא טפח, [2] ואומר הביה"ל די"ל לדעת הלבוש דהרא"ש אינו סובר כהראב"ד אלא השיעור הוא בפחות מטפח מדאורייתא עיי"ש"ה. ומדבריו משמע דסובר דכדי תקיעה הוא שיעור במדה מסוימת. ונראה דר"ל דאע"ג דבעצם שייך לתקוע ע"י הדחק אף בפחות משיעור כדי תקיעה, אבל מדאורייתא בעינן שיעור כדי תקיעה כרגיל, ובאו רבנן והוסיפו שיעור טפח.

17. רש"י על ראש השנה דף כח/א

ואם תקע יצא - דמצות לאו הנאה נינהו:

18. ריטב"א על ראש השנה דף כח/א

ואם תקע יצא מאי טעמא מצוות לאו ליהנות ניתנו. פי' האי טעמא מוכח בהדיא דהא דרב יהודה קודם ביטול הוא דהוי איסורי הנאה ולהכי נקטינן טעמא דהא לאו הנאה חשיבא דמצוות לאו ליהנות ניתנו, פי' דאע"ג דאיכא שכר מצות בהאי עלמא אין הנאה ההיא עם עשיית המצוה ממש שיהנה הוא בעשייתה בשעת עשייה אלא שהמעשה גורם לו טובה והא לא חשיבא הנאה באיסורי הנאה אלא כשהנאה מגוף הדבר האסור, וכדאמרינן לקמן ממודר הנאה ממעיין שאינו טובל בו בימות החמה שהוא נהנה מגוף המים, וטובל בו בימות הגשמים שאינו נהנה מגוף המים ואע"פ שגורם לו הנאה להעלותו מטומאה לטהרה אין הנאה זו נאסרת שאינה מן המים, וכן אמר (יבמות ק"ג ב') שאם חלצה בסנדל של עבודה זרה חליצתה כשירה משום דמצות לאו ליהנות ניתנו ואע"ג דאית לה הנאה טובא בחליצה דמשתריא לשוקא וגביא כתובתה וזכיה לנפשה ובכנסיה ולא הוי ליבם שאינו הגון לה לית לן בה שאין ההנאה מגופו דסנדל:

19. קול אליהו על בראשית פרק כב פסוק ד

במדרש רבה (בר"ר נו. א). ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וגו'. זה שאמר הכתוב (הושע ו. ב) יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו וכו' ע"ש. וי"ל דהנה אמרו חז"ל (חולין קמ"ב) שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, והטעם אחרי כי המצוה הוא ענין רוחני אין העולם ומלואו כדאי לשלם אפילו שכר מצוה אחת, וכמו שאמרו חז"ל (אבות פ"ד מכ"ב) יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה. א"כ היאך אנו ניזונים בזכות המצות שעשו אבותינו. אבל הענין כך הוא דבאמת המצוה עצמה אין לה תשלומים בעולם הזה, אבל הזריזות וההידור וכיוצא בו במצות אבותינו אותו הזכות אנו אוכלים. והנה התורה הקדושה סיפרה לנו מקודם מכל ההכנות והזריזות שעשה אברהם אבינו ע"ה לקיים מצות העקידה. השכים בבוקר, חבש בעצמו את חמורו, ובקע עצי עולה וכו' להודיענו כי מכל זאת אנחנו אוכלין בעולם הזה. אבל עיקר המצוה שעשה אברהם אבינו ע"ה ביום השלישי נשאר לנו לעתיד לבוא. וזה שאמרו רז"ל יחיינו מיומים ר"ל כל מה שאנו אוכלים בחיינו הוא ממה שעשה אברהם אבינו ע"ה ביומים, דהיינו בשני ימים הראשונים, הוא הזריזות וההידור כנז"ל אבל ביום השלישי ר"ל במה שעשה ביום השלישי דהוא עיקר מצות העקידה על ידי זה יקימנו לעתיד לבא ונחיה לפניו. (לקוטי חבר חלק ה' דף ל"ו ע"ב):

20. תוספות על ראש השנה דף כח/א

אמר רב יהודה בשופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע יצא. תימה מאי שנא משלמים דלא יצא משום דמצות ליהנות ניתנו ורבינו הננאל גריס הכא רבא ותימה דבסוף כסוי הדם (חולין דף פט. ושם) תניא תקע לא יצא וכן קשיא אהיהא מהא דאמר רבא בפרק מצות חליצה (יבמות דף קנ: ושם) חלצה בסנדל שאינו שלו ובסנדל של

ע"ז חליצתה כשרה ולא אמרינן מכתת שיעוריה ופרישית כולה בשלהי כסוי הדם ופ' לולב הגזול (סוכה דף לא: בד"ה באשרה):

21. ריטב"א על ראש השנה דף כח/א

וק"ל דהכא משמע דרב יהודה סבר לא אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו ואילו בסמוך אמרינן שופר של עבודה זרה לא יתקע ואם תקע יצא והיינו ודאי טעמא דמצות לאו ליהנות ניתנו דהתם ודאי קודם ביטול הוא כדבעינן למימר, ומפני קושיא זו יש גורסין לקמן אמר רבא, אבל בעיקר נוסחי ובהלכות הרי"ף גרסינן רב יהודה, והנכון דהא דפריך רבא על הא דרב יהודה דבסמוך ומתריך אליבא דרב יהודה היא [ד]לא אפשר לומר שחלק רב יהודה בין של עולה לשל שלמים אלא אי איתמר בתרוייהו איתמר יצא או לא יצא, ומעיקרא תריץ רבא בתרוייהו לא יצא, וכיון דשמע להא דרב יהודה הדר אמר דבתרוייהו אמר רב יהודה יצא, ולהכי מייתי תלמודא בסמוך אידך דרב יהודה, כנ"ל:

22. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף כח עמוד א

בהא דמצות לל"ג אם במציאות יש לו גם הנאה גשמית אבל לא בימות החמה. [1] מכאן למד הר"ן בנדרים (ט"ו: ד"ה והא) דאע"פ שמצוות לא ליהנות ניתנו, היינו דההנאה של קיום המצוה ל"ה הנאה, אבל אם במציאות יש לו הנאה בעצם ודאי מיקרי הנאה, [2] והרשב"א חולק ואומר דאף בכה"ג לא ליהנות ניתנו, עד כדי כך דעל מה שאמרו בגמרא שם דאין אדם יכול להדיר אשתו מהנאת תשמיש שלו דהוא משועבד לה, אבל יכול להדיר הנאת תשמיש עלי וחל עליו איסור ואין מאכילין לאדם דבר האסור לו, ומקשה הרשב"א הא מצוות לאו ליהנות ניתנו והוא מחייב במצות פרו ורבו, ומתריך דאה"נ היה צריך להיות מותר ומה שהוא אסור בה היינו משום דיכול לקיימו לפו"ר באשה אחרת, ולכ' משמע מדבריו שאם הדיר עצמו מכל נשים שבעולם מותר הוא לדעת הרשב"א, ומשום דמצוות לאו ליהנות ניתנו אבל קשה מסוגיין דאסרו לו לטבול בימות החמה אף שהוא טבילה של מצוה.
וי"ל דאה"נ בשעת טבילה אין אסור ההנאה אחר שהוא טבילת מצוה, אבל מכיון שיש לו גם הנאה הנמשכת אח"כ כשיוצא מן המעין, לכך אסרו לו בימות החמה, עי' מאירי. ועוד י"ל דלא אמר הרשב"א דבריו אלא במצוה שאין קיום המצוה אלא בדרך זו של הנאה כגון פו"ר ע"י תשמיש, שבזה מחשיבים ההנאה שלו שהיא טבילה אל המצוה וכמאן דליתא מעיקרא, משא"כ טבילה דמצינו מצוותו על ידי שיקיים טבילה בימות הגשמים, א"כ לא אמרה תורה שיקיים המצוה דוקא ע"י הנאה. וא"כ ההנאה שבהטבילה שאסר על עצמו ליהנות ניתנו ולא בטל הוא לקיום המצוה. ולפי"ז מה דאמרה הכא הגמ' בימות החמה אסור ובימות הגשמים מותר, אי"ז רק סיכום הדין אלא הוי ג"כ טעמא דדינא דמאחר שאין המצוה בהכרח עם הנאה, וכגון בימות הגשמים, ולכך בימות החמה אסורה הטבילה במעין. ודו"ק.

23. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף כח עמוד א

שכפאוהו פרסיים - הרי צריך הסיבה

שכפאוהו פרסיים. יש להקשות דאמרינן שהאוכל כזית מצה ולא היסב לא יצא, (כמ' בשו"ע סי' תע"ב ס"ז), וא"כ איך יצא בכפאוהו פרסיים ואין לתריך דמירי כשהסיבה דהרי אף אם היסב אינו שייך הסיבה דרך חירות במקום כפיה ולומר דמירי באופן שפטור מהסיבה אין משמע, וי"ל דאמרינן (מנחות ע"ה ב) דכהנים יוצאים יד"ח אכילת כזית מצה במה שאוכלים מצות המנחות, ומקשינן הא בעינן הסיבה ואין ישיבה בעזרה וע"כ דבעזרה אכלוהו דקדשי קדשים נאכלים רק לפני מן הקלעים, ועיין בתוס' יומא (כ"ה. ד"ה אין), דהיה מותר לכהנים לישב בשעת אכילת קדשים, מכיון דבעינן למשחה שיהא אכילה בדרך גדולה ועוד תירצו בזה, דכיון דאין ישיבה בעזרה, ממילא פטורים הם מהסיבה דהו כתלמיד בפני הרב, ונראה דהיסוד הוא שאם אכלו להכזית מצה בדרך חירות כפי יכלתו באותה שעה יצא ולכן תלמיד בפני הרב וכהן בעזרה כיון שפטורים מהסיבה הרי עשו הדרך חרות כפי יכלתם, [ושוב א"צ עוד להדר לאכול כזית מצה במקו"א בהסיבה], וה"נ בכפאוהו פרסיים כיון שאין שייך הסיבה באותה שעה, הריהו יוצא בלא הסיבה, כיון שאכלו בדרך חרות כפי יכלתו.

24. דף על הדף ראש השנה דף כח עמוד א

בגמ': כפאוהו פרסיים.

הגאון בעל צפנת פענח זצ"ל (פ"ו דחו"מ הלכה ג') ביאר למה דייקא נקטו חז"ל פרסיים, דלכאו' יש להקשות דע"כ אכל המצה בהסיבה, דא"כ בלא זה לא יצא, וכיון שאכל בהסיבה הרי מעשיו מורין דהוי לשם אכילת מצה, וכה"ג איתא בירו' דלכו"ע מצות אצ"כ, אלא דבברכות (מ"ו ע"ב) איתא דהפרסיים אוכלים תמיד בהסיבה, וא"כ א"ש היטב, דשוב אין זו הוכחה במה שאוכל בהסיבה דהוי מעשה המצוה.

25. שערים מצויינים בהלכה

ושמעתי בשם גדול אחד, אהא דנקט בגמ' כאן דוקא פרסיים, דלכאורה יש להקשות מכאן לשיטות הסוברים שהאוכל מצה בלא הסיבה לא יצא ידי חובתו [עי' בשו"ע או"ח סי' תעב ס"ד], והא הכא שכפאוהו נכרים הרי לא היסב, אולם מצינו בגמ' ברכות (מו:): דהפרסיים היו אוכלים בהסיבה, ולפי"ז שפיר נקט כאן פרסיים. ויש להעיר דבמגיד תעלומה (שם) פי' הגמ' שם דמיירי ביהודים הדריס בארץ פרס.

26. הערות הגר"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף כח עמוד ב

והאי מתעסק בעלמא הוא. אין הכוונה כ"מתעסק" דלקמן ל"ג: שלא נתכוין כלל לתקוע ועלתה לו תקיעה, דבזה ודאי לא יצא, אלא ס"ד דמשום "זכרון תרועה" לא הוי מעשה מצוה בלי כונה והוי כמתעסק.

27. ריטב"א על ראש השנה דף כח/ב

בקורא להגיה. [1] יש מפרשים שאינו קורא התיבות מתוקנות אלא קורא טטפת במקום טוטפות, וא"ת אם כיון לבו אמאי יצא, וי"ל דהכי קאמר שכיוון בלבו לקרות קריאה מתוקנת, ומיהו לא אתי שפיר לישנא דאם כיון לבו, ועוד דמשום דקרא תיבות מתוקנות אין לו לצאת דמתעסק במלאכתו בעלמא הוא, [2] והנכון בקורא להגיה שאין כונתו לקריאה אלא לראות אם הספר מתוקן ואינו קורא אלא כמתעסק בעלמא ודינו כמתעסק דשופר ולא יצא, וכן פירש ר"י ז"ל, וא"ת היאך אפשר לומר דלא בעינן כוונה אלא לקרוא והא כוליהו תנאי סבירא להו התם (ברכות י"ג ב') דק"ש צריך בה לכונת הלב ולא נחלקו אלא עד היכא, והא סתם מתניתין ר"מ ואיהו אמר דצריך כוונה בפסוק ראשון, ורבא נמי פסק שם הלכה כר"מ, ואיהו דאמר לקמן מצות אין צריכות כוונה לצאת, ולישנא מוכח דמימרא גמורה קאמר משום דסבירא ליה הכי ולא לתרוצי אליבא דרבה ודשלחו ליה לאבוה דשמואל, ועוד היכי לא פרכינן לאבוה דשמואל ולרבה מסוגיא דהתם ונימא אינהו דאמור כמאן, ואמאי מפקינן סתם מתניתין דהיה קורא בתורה מר' מאיר, והנכון בזה דכוונת הלב האמורה שם אינו ענין לכאן דההיא לאו כונה לצאת אלא שיכוין לבו למה שהוא אומר ולפנות מחשבותיו מהרהורין דעלמא, וזו היא כונת הלב שהזכירו במס' ברכות ובכל מקום לענין תפלה, וא"ת ואמאי לא תריצנא הכי מתניתין דהיה קורא דמאי אם כיון לבו שיכוון מחשבתו בכונה דהתם והא עדיפא מלאוקמי בקורא להגיה, וי"ל דכיון דקתני סתם היה קורא בתורה והגיע זמן ק"ש משמע אפילו היה עסוק בפרשת והיה אם שמוע או פרשת ציצית והתם דכו"ע לא בעינן כוונת הלב לעכב דליכא מאן דסבר דבעינן כוונת הלב לעכב טפי מפרק ראשון, אבל אילו היינו צריכין כוונה לצאת בכל הפרשיות היינו מצריכין אותה:

28. שערים מצויינים בהלכה

אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה. פרש"י שהרי מוסיף על המצוה ועובר משום בל תוסיף. ובמס' עירובין (צו.) הוסיף רש"י, ואנן מיתב יתבינן בשמיני כו'. ומשמע דרש"י סובר דצריך גם לישן בסוכה בשמיני עצרת, וזהו מקור לדעת הגר"א שהיה ישן בסוכה גם בשמיני [ועי' במעשה רב אות רטז]. [אבל במג"א (סי' תרסח סק"ב) הביא בשם המרדכי, שלא לישן בשמיני בסוכה. וכן בשע"ת ובמשנ"ב (שם) הביאו בשם גדולי אחרונים שלא לישן בשמיני בסוכה. וכן בשו"ת חסד לאברהם מבאטשאטש (סי' סה) האריך בביאור הענין שלא לישן בשמיני בסוכה. וכ"כ בתשו' כתב סופר (סי' קכ)

שאביו החת"ס לא ישן בסוכה בשמיני עצרת. ובפשטות יש לומר הטעם עפ"י דברי התוס' במס' סוכה (מז. ד"ה מיתב) דסוכה לא מינכרא מילתיה משום דלפעמים סוכתו עריבה עליו, וכ"כ הרא"ש (שם סי' ה), וכתב בקרבן נתנאל (שם) דבמדינות הקרים נוהגין להקל שאין יושבין בשמיני, ודברי הש"ס אמורים במדינות כבל וסביבותיה. ולפ"ז בשניה שאינו עריבה עליו ומינכרא מילתיה, לא תקנו ביה רבנן. וע"ע מה שכתבנו במס' סוכה (שם ד"ה מיתב) בענין אכילה בסוכה בשמיני עצרת.

29. רש"י על ראש השנה דף כח/ב

מצות אין עובר עליהן - בכל תוסיף אלא בזמנן, כגון חמשת המינין בלולב, וחמש טוטפות בתפלין, חמש ציציות בטלית, אבל תוספת יום על ימים או שעה על שעה אין זה מוסיף:

30. רמב"ן על דברים פרק ד פסוק ב

לא תוסיפו כגון חמש פרשיות בתפילין חמשה מינין בלולב חמש ציציות, וכן לא תגרעו, לשון רש"י וכך אמרו בספרי (ראה) מנין שלא תוסיף על הלולב ועל הציצית ת"ל לא תוסיפו, ומנין שאין פוחתים מהן ת"ל לא תגרעו מנין שאם פתח לברך ברכת כהנים לא יאמר הואיל ופתחתי לברך אומר ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם, ת"ל הדבר, אפילו דבר לא תוסף עליו אבל לא באלה בלבד אמרו, אלא אף הישן בסוכה בשמיני ככונה לוקה, כמו שמוזכר במסכת ראש השנה (כח:), וכן אם יעשה התג ששה עובר בלאו הזה:
ולפי דעתי אפילו בלא לעשות מצוה בפני עצמה כגון שעשה תג בחדש שבדא מלבן כירבעם (מ"א יב לג), עובר בלאו ...

31. תוספות על עירובין דף ק/א

מתן ד' במתן אחת. פי' עולה שהיא מתן שתיים שהן ד' בבכור או בפסח אבל אין לפרש מתן ד' היינו חטאת דאם נתערבה מתן חטאת בפסח או בבכור אין להם תקנה לפי שזה למעלה מחוט הסיקרא וזה למטה וא"ת וליתי עשה ולידחי לאו דבל תוסיף [1] וי"ל דלא דמי כלל לכלאים בציצית דהכא ע"י פשיעה הוא בא והיה יכול להתקיים בלא דחיית הלאו:

32. ריטב"א על עירובין דף ק/א

[2] ונראין דברים שאין צורך לכל זה בכאן לפי שלא אמרו דאתי עשה ודחי לא תעשה אלא כגון כלאים בציצית ומילה בצרעת שהלאו בא מעצמו על מצות עשה והיא מצוה שיש בה קום עשה ואי אפשר לה בלא דחייה, אבל הזאת מתן אחת והזאת מתן ארבע כל אחת באה לעצמה וזה בפשיעתו גרם שיתערבו ובא לאו עם עשה ביחד שיש קיום עשה באחת ואיסור לאו באחת, וכיון שבשביל פשיעתו הוא אין לנו לבטל הלאו מפני קיום העשה, וכזה כתב הראב"ד ז"ל ואחרים מן המפרשים ז"ל:

33. רבנו פרץ על עירובין דף ק/א

א"ר יהושע הרי הוא עובר בכל תוסיף. הקשה ריב"א ליתי עשה דמתן ד' ולידחי לאו דבל תוסיף, [3] ויש לומר דאין עשה דוחה ל"ת בקדשים, [4] ועוד יש לומר היכא אמרינן ליתי עשה ולדחי לא תעשה כגון כלאים

בציצית דעיקר העשה גם בכלאים דהא תכלת עמרא הוא ואמר רחמנא (במדבר ט"ו) ועשו ציצית על כנפי בגדיהם כל בגדים אף בגד פשתים וא"כ עיקר דחיית העשה במקום הלאו כדפ' אבל הכא עיקר עשה דונתן על קרנות המזבח הוי בלא דחיית הלאו דבל תוסיף כשאין הדם מעורב עם הדם של קרבן אחר דבהכי מיירי הפסוק וא"כ הכא שנתערבו הדמים זה על זה אין לנו לבטל הלאו בכך:

34. תוספות על ראש השנה דף כח/ב

ומנא תימרא דתנן. גבי זריקת דם תימה מאי אולמיה דהך מההיא דכהן שעולה לדוכן ויש לומר דגבי כהן שמתכוין לברך ולהוסיף יכול להיות שעובר אע"ג דלאו זמניה הוא אבל כאן שאין מתכוין להוסיף ואינו עושה אלא מחמת ספק אין לו לעבור אי לאו משום דחשיב זמניה אלא ודאי אמרינן דחשיב זמניה משום זמנין דאי מתרמי ליה בוכרא הדר מזה זמניה והוא הדין גבי כהן מהאי טעמא וא"ת הא דאמר בפ"ק (דף טז: ושם) למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב את השטן והא עבר משום בל תוסיף ועוד אמר בפרק בתרא (דף לד.) שלש תרועות נאמרו בר"ה שנים מדברי תורה ואחת מדברי סופרים ואיכא למאן דאמר ב' מדברי סופרים והשתא עבר משום בל תוסיף אע"ג דכבר עבר ויצאו מכל מקום אי אתרמי ליה צבורא אחרינא הדר ותקע וחשיב זמניה ועוד דאפי' לאו זמניה כיון דמתכוין לשם מצוה עובר משום בל תוסיף דמסיק רבא בסמוך לעבור שלא בזמנו בעי כוונה וי"ל כדפרישית בפ"ק (דף טז: ושם) דלא שייך בל תוסיף בעשיית המצוה שתי פעמים וברכת כהנים נמי אפי' מברכין כמה פעמים לצבור אחד אין זה בל תוסיף אלא אם כן מוסיף ברכה אחת ...

35. ריטב"א על סוכה דף לא/ב

... אלא דאכתי קשיא לי הא דאמרינן התם בפ"ק (ט"ז א') אמר רב יצחק מפני מה תוקעין ומריעין כשהם יושבים וחוזרין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב את השטן, והא התם דנפקי ידי חובתם בין בתקיעות שמיושב בין בתקיעות שמעומד, וכדמוכח ממתניתין דמי שבירך ואחר כך נתמנה לו שופר וגמרא דעלה וכדכתבנא, ואפילו הכי עבדי להו תרי זמני כדי לערבב את השטן, ואמאי והא איכא משום בל תוסיף כיון דאמרת דלא אמרינן בהא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, וי"ל דליכא משום בל תוסיף אלא שמוסיף חלק אחד במצוה, שמוסיף במנינו או בשיעורו, שנתנה תורה והקפידה בו בין למטה בין למעלה כשמוסיף בסימן תרועה או תקיעה או שמוסיף (בסימניו) [במיניו], אבל כל שהוא עושה מצוה כדרך שאמרה תורה וחוזר וכופל את הכל מפני הדור מצוה וכדי לערבב את השטן אין בזה משום בל תוסיף אלא אם כן הקפיד הכתוב בפירוש שלא לכפול, וכענין שמצינו בכהן שעולה לדוכן שאינו מצווה אלא לברך פעם אחת כדאמרינן התם בפרק ראוהו דאי בעי מצלי ואי לא בעי לא מצלי לומר שאין כהנים מצווין לברך את ישראל בעשה אלא פעם אחת, ואע"פ כן אי בעי הדר ומצלי אין בזה משום בל תוסיף, וליכא למימר שעושה להוציא לאחרים, דליכא חיובא אישראל להתברך, מצוה דכהן הוא, אלא ודאי כדאמרן, ובתפלה גם כן התירו להתפלל כל היום דרך נדבה, אלא ודאי שכל שכופל מצוה שאינו חייב לכופלה ואינו עושה אותה להוציא לאחרים אסור לו לחזור ולברך עליה משום ברכה לבטלה אלא שבמקום שהתירו חכמים כגון תפלה דאיסור ברכה לבטלה מדבריהם והם אמרו, מעתה אין בכפילת תקיעות ראש השנה משום בל תוסיף אף לפי שיטת רבותינו בעלי התוספות, אי נמי והוא הנכון דכל שהוא בתקנת חז"ל אין בו משום בל תוסיף תדע שהרי ישנין בשמיני ע"פ חז"ל כנ"ל:

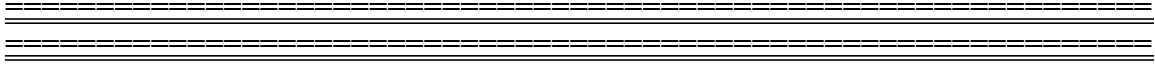
36. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף כח עמוד ב

מח' אי יש חיוב על ציבור בנש"כ

... והריטב"א בסוכה (ל"א ב) מפרש בברכת כהנים דמה שחוזר ומברך בציבורא אחרינא אין לומר שחל חיוב חדש על הציבור דאין זה חיוב של הציבור אלא של הכהן משמע שסובר דלא כספר החרדים (פ"ד או' י"ח) שסובר דהמצוה גם על הישראל בברכת כהנים] ומפרש הריטב"א דכיון שיש בזה סרך מצוה שמברך הכהן ציבור אחר לכך אין בו משום בל תוסיף, וכן בתקיעות שחוזרים ותוקעים מפרש הריטב"א דיש בזה גם סרך מצוה (עי' מנח"ח שע"ח, ודבר אברהם סי' ל"א) שבאין לערבב השטן, [וצ"ל דגם בלולב דיקירי ירושלים יוצאין בו כל היום, דגם בזה יש סרך מצוה דלחיובי קעבדי], אבל לעשות אותה מצוה עוד פעם בלא סרך מצוה לדעת הריטב"א עובר משום בל תוסיף ומה שמברכים כהנים במוסף אחר שהכהן כבר בירך בשחרית הוא תקנת חז"ל כיו"ט שני של גלויות ואין בו משום בל תוסיף, ולכך שפיר מברכים ג"כ אקב"ו במוסף. ובדעת התוס' י"ל דסבירא להו דלא כהריטב"א אלא כהחרדים אלא שחל החיוב על הציבור. ול"ש המצוה לכהן. [ואגב, אין הכהן עובר על מ"ע עד שמכריזין "כהנים"]].

37. שפת אמת מסכת ראש השנה דף כח עמוד ב

שם בגמ' דאילו מתרמי לי' בוכרא כו' קשה להבין דא"נ איתרמי לי' בוכרא מ"מ מדם של בכור זה ליכא מצוה לכן נראה לפרש דעיקר כוונת הגמ' הוא לחלק דבשמיני הואיל וכבר בטל מצות סוכה חשוב שלא בזמנה כיון דאפי' אי לא קיים עדיין מצות סוכה לא הוי השתא זמנו לקיים עוד אבל גבי כהן ובכור כיון דעדיין זמן מצוה הוא לאחריני נמצא דאם עדיין לא הי' מקיים המצוה הי' יכול לקיים עתה חשוב שפיר זמנו אפי' כבר קיים ובוזה מיושב דברי התוס' לעיל (ט"ז ב) בהא דחוזרין ותוקעין כשהן עומדין דחשבי' לי' זימנא והג' רעק"א ז"ל תמה על דבריהם ע"ש ולמ"ש מובן שפיר:

1. דף על הדף ראש השנה דף כח עמוד א

בגמ': מצוות לאו להנות ניתנו וכו'. הגאון בעל ארץ צבי זצ"ל - הי"ד (ח"ב ע' קכה) כותב: בר"ה (כ"ח ע"א) מצות לאו ליהנות ניתנו, פירש"י לעול על צווארן ניתנו, שמעתי קושיא ומטו בה משמיה דגברא רבא וקדוש ה' מכובד דהרי זה עצמו הנאה מה שנפטר מן העול.

ותירץ כיון דמצוה גוררת מצוה, א"כ תיכף חל עליו עול מצוה אחרת ע"כ שמעתי. וראה בספר שיח שרפי קודש (ח"ד אות ק"ז ע' יח) שמביא כן מהשפת אמת זצ"ל, ומובא כה"ג גם מהחדושי הרי"ם זצ"ל.

2. ספר שיח שרפי קודש - מצוה

על מאמר חז"ל (ר"ה דכ"ת). מצות לאו ליהנות נתנו, פירש"י ז"ל לא להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צוואריהם נתנו. אמר הפי' שיהי' להם הנאה מן העול. והבן: (הח' הרי"ם):

3. ספר שפתי חכמים

ר"ל סגן חיונה קודש ילא ועריך לנכ): א"י אזני אלל ונעתח היסן צשמיני צסוכה ילקה וכו'. ולכאורי לפי דברי הצ"ח ס"י תרכ"ה, שכי"ג ונזות חלו דהיינו יליזות דכתיב לונען תזכרו וגו', צסוכה כתיב לונען ידעו דורותיכם וגו', וצתפילין דכתיב לונען תהי וגו' לכן חף דצטאר ונזות הנקיים ונזות כדניה יולא זה אע"פ שלא היה לו שום כונה, אבל בגי' ונזות חלו דכתיב זהם לונען לא ילא, אם לא ידע וכיון הטעם האכוון צנזות עיי"ש, ח"כ לפי"ז ונאי פריך כאלן אזני לרצח אלל ונעתח וכו', חל לפי דברי הצ"ח שאני סוכה ונשופר, דצסוכה כתיב לונען ידעו וגו', ולריך כוונה יתירה, והצעתי הקוי צננת תרל"ד לפני ח"ר הגאון ונה"ר נתן צניינין ז"ל רצ"ד דפה ק"ק פ"ב, ותירון לי דאזני פריך שפיר לרצח לשיטתי, דצריש ונסי סוכה חיתי ונלן דסוכה למעלה ונכי חונה פקולה, ויליף רצח ונדכתיב לונען ידעו דורותיכם ורי זירי יליף ונדכתיב וסוכה תהי וגו', ורצח יליף ונדכתיב צסוכות תטצו צנעת יונים וכו', ונסיק הש"ס רי זירח ורצח כרצה לא חנרי דיליף ונפסוק לונען ידעו, ונזות דחינהו ס"ל החול ידיעי לדורות, ופרש"י חך לונען ידעו לאו צידיעה דישיבת סוכה קאנרי, אלל צידיעה דורות הצלחן היקף סוכות ענני כנוד הנעשה לצכות עיי"ש, ולפי"ז ונאחר דרצח פליג החס צסוכה חרצה, ולא דריש חך לונען ידעו, על ידיעי ישיבת סוכה, וח"כ חרי י"ל דרצח לא ס"ל ג"פ סגרת הצ"ח כאלן דסוכה חנור ונשאר ונזות, וח"כ היינו דפריך אזני לרצח לשיטתי, אלל ונעתח דהחוקע לשייר ילא, ואת חול דפליג ג"כ חרצה צריש ונסי סוכה כנו שכתצנו, וח"כ היסן צשמיני צסוכה ילקה ודו"ק: דיי"שן צשמיני צסוכה ילקה וכו'.